

مهارت‌های تدریس

اصول و روش‌های کار با تابلو

محمد رضا صالح ♦

مقدمه

اصلی‌ترین هدف آموزش، تعالی‌بخشی، تربیت و رشد انسان در زمینه‌های مختلف زندگی است. معلم به عنوان واسطه تعلیم و تربیت انسان از یک‌سو نیازمند دانش و تخصص است و از سوی دیگر به مهارت و توانمندی عملی برای انتقال دانش به مخاطب نیاز دارد.

در دنیای امروز همزمان با پیشرفت شاخه‌های مختلف علوم، روش‌ها و ابزارهای آموزشی نیز از تنوع بسیار زیادی برخوردار شده است، به همین سبب معلمان و مربیان باید با جدیت، مهارت‌های آموزشی خود را افزایش داده و از توانمندی‌های مختلف برای کیفیت‌بخشی به تدریس برخوردار شوند.

برای آن‌که کلاس درس، حالتی خشک و خسته‌کننده نداشته باشد و از حالت سخنرانی خارج شده و مخاطب با اشتیاق و نشاط بیشتری به درس توجه کند، باید علاوه بر تخصص و تسلط علمی نسبت به موضوع درس، روش ارائه درس و استفاده از ابزارها و تکنیک‌های متنوع کمک‌آموزشی نیز از سوی معلمان و آموزشگاه‌ها مورد توجه جدی قرار گیرد.

یکی از این ابزارهای کمک‌آموزشی بسیار ساده، ارزان و در دسترس که از سابقه بسیار کهنی در جهان برخوردار است، تابلو یا تخته‌سیاه/تخته‌سفید است که نقش قابل

توجهی در ایجاد تمرکز حواس فراگیران و تسهیل انتقال مطالب به آنان دارد. یکی از اشکالاتی که در تدریس برخی از اساتید وجود دارد این است که به دلایلی مانند عدم اطلاع از تأثیر تابلو، کم‌اهمّتی یا بی‌توجهی به آن، عجله در ارائه مطالب و تمام کردن کلاس درس از تابلو استفاده نمی‌کند. در صورتی که به نظر می‌رسد تا پیش از یافتن جایگزینی مناسب‌تر تمامی معلمان و اساتید عزیز باید به استفاده از تابلو در آموزش اشتیاق و علاقه نشان دهند، زیرا در عمل خواهند دید که چه تأثیری در یادگیری بهتر فراگیران خواهد داشت.

اگر چه امروزه استفاده از تخته سیاه یا وایت برد بسیار فراگیر شده است، ولی برخی از ما هنوز اصول کاربری و نحوه استفاده بهینه از آن را به خوبی نمی‌دانیم. در نوشته پیش رو که با هدف کیفیت‌بخشی و افزایش مهارت آموزشی اساتید نگارش یافته، با تکیه بر تجربه بیش از سه‌دهه تدریس شما را با هفتاد نکته و مهارت به عنوان مهمترین اصول و روش‌های استفاده از تابلو در کلاس آشنا می‌کنیم.

ابزار کمک‌آموزشی

آنچه می‌شنوم فراموش می‌کنم

و آنچه می‌بینم به خاطر می‌آورم

و آنچه انجام می‌دهم می‌آموزم.

تعریف وسایل کمک آموزشی

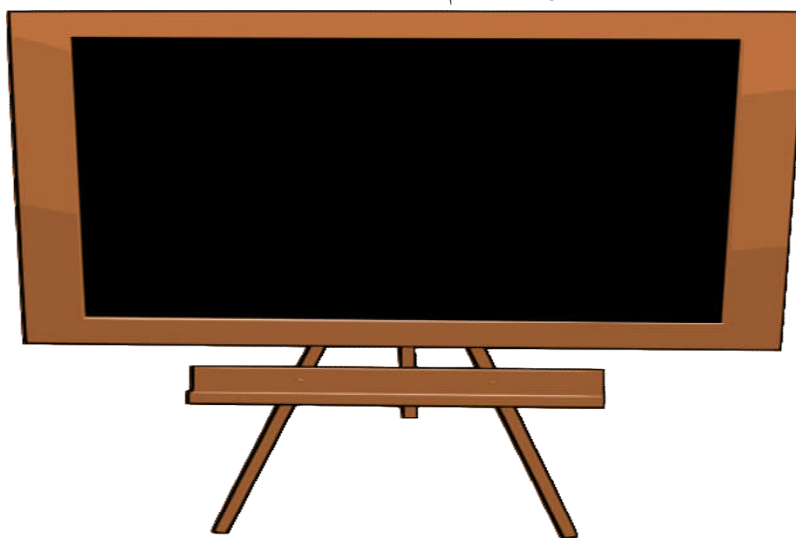
به کلیه وسایل و امکاناتی اطلاق می‌شود که در جریان تدریس برای تفهیم بهتر مطالب درسی و آموزش مؤثر به معلم کمک می‌کند و یادگیری را با استفاده از حواس مختلف آسان و ممکن می‌سازد. مانند نقشه، چارت، پوستر، فیلم و تابلو. در حقیقت وسایل کمک‌آموزشی اعم از انواع پیچیده و یا ساده به عنوان ابزاری برای ایجاد شرایط بهتر یادگیری و تسهیل در امر تدریس در نظام آموزشی به کار می‌روند و باعث ماندگاری اثر یادگیری و تنوع‌بخشی در کلاس درس می‌شوند.

استفاده از تابلو در تدریس

هرچند امروزه در آموزش کلاسی، طرح هوشمندسازی و به‌کارگیری فن‌آوری‌ها با بهره‌گیری از تجهیزات چندرسانه‌ای و الکترونیکی به تدریج جای تابلو را می‌گیرد، اما هنوز هم استفاده از تابلو به عنوان ساده‌ترین و ابتدایی‌ترین وسیله کمک آموزشی از اهمیت بسیاری برای افزایش ارتباط و رشد فرآیند تدریس برخوردار است. اگر آثار و فواید این وسیله کمک آموزشی به خوبی شناخته شده و به درستی مورد استفاده قرارگیرد در فرآیند انتقال مطالب، ماندگاری درس در ذهن مخاطب، و سرعت و کیفیت آموزش بسیار تأثیرگذار بوده و می‌توان عنوان «لوح اسرارآمیز» را به آن اطلاق نمود؛ چرا که معلم به کمک این ابزار ساده می‌تواند یک مسأله علمی را طوری در ذهن فراگیران تجسم بخشد که سال‌ها در فکرها ماندگار شود و از خاطره‌ها نرود. ولی همین لوح اگر با بی‌اعتنایی معلم و شاگرد مواجه شود به وسیله‌ای بی‌فایده و در مواقعی حتی مزاحم و جاگیر در کلاس درس تبدیل می‌شود.

تابلو چیست؟

به صفحه یا سطح آموزشی که با هدف ترسیم محتوای درس در مسیر دید دانش‌آموزان قرار گرفته باشد تابلو گفته می‌شود، اعم از تخته سیاه، تخته سبز یا سفید.

چرا از تابلو استفاده می‌کنیم؟

- مهمترین امتیازات و کارکردهای استفاده از تابلو را می‌توان در محورهای زیر خلاصه کرد:
۱. کمک به فراگیران برای تمرکز حواس نسبت به مطالب درس و جلوگیری از فرار ذهنی؛
  ۲. کمک به فراگیران برای ایجاد ارتباط بصری با درس علاوه بر دریافت از طریق حس شنوایی؛
  ۳. کمک به فراگیران برای یادداشت‌برداری از مطالب درسی؛
  ۴. کمک به معلم برای انتقال سریع و بهتر پیام و جلب توجه و علاقه فراگیران به درس؛
  ۵. کمک به معلم برای دسته‌بندی و استفاده از محسوسات مانند رسم تصاویر، نمودارها و نقشه‌ها برای تسهیل دریافت ذهنی و استحکام فکری فراگیران نسبت به موضوع درس؛
  ۶. کمک به معلم برای بیان خلاصه درس و جمع‌بندی مطالب بیان شده در طول کلاس؛

چگونه از تابلو استفاده کنیم؟

- قال الإمامُ زينُ العابدینَ (عليه السلام): «فاذا احسنت في تعليم الناس... زادك الله من فضله».
- امام سجاد (عليه السلام) فرمودند: اگر مردم را خوب آموزش دهی، خداوند از فضل خود بر [دانش] تو بیفزاید.
- همان گونه که اشاره شد کار با تابلو به عنوان یک مهارت آموزشی، دارای اصول و روش‌هایی است که سبب افزایش کیفیت و جذابیت تدریس می‌گردد. در این نوشتار سعی شده هم به اصول و روش‌هایی که دارای نقش آموزشی بوده و در ارتقای کیفیت آموزش و یادگیری مخاطب، تاثیرگذار است اشاره شود و هم به روش‌ها و اصولی که دارای پیام‌ها و کارکردهای اخلاقی تربیتی بر روی مخاطب است. لذا مجموعه مهارت‌های کار با تابلو در چهار بخش زیر ارائه می‌شود:

۱. مشخصات و استانداردهای تابلو؛
۲. اصول نگارش روی تابلو؛

---

۱. ابن ابی جمهور، محمد بن زین الدین، عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیة ج ۴ ص ۷۵.

۳. اصول پاک کردن تابلو؛

۴. اصول تربیتی و روانشناسی کار با تابلو

مشخصات و استاندارد تابلو

برای این که تأثیرات مورد انتظار از تابلو در فضای کلاس محقق شود باید این وسیله کمک آموزشی از استانداردها و شاخصه‌های زیر برخوردار باشد:

جنس و اندازه تابلو

۱. تابلو کلاس می‌تواند از جنس تخته یا گچ صاف به رنگ‌های سیاه مات یا سبز تیره و مات باشد. در صورت استفاده از تخته سفید نیازی به رنگ مات نیست^۱.
۲. تابلو باید سالم و مستحکم باشد تا هنگام نوشتن مشکلی در تدریس ایجاد نشود؛
۳. برای کلاس‌های کوچک استفاده از تخته سفید و ماژیک بهتر از تخته سیاه است، ولی برای کلاس‌های بزرگتر که فاصله فراگیران از تابلو زیادتر است استفاده از تخته سیاه به جهت افزایش دید آنها بهتر است.
۴. ابعاد تخته سیاه بسته به عرض دیوار جلوی کلاس باید به نحوی باشد که در زاویه دید تمامی دانش‌آموزان کلاس قرارگیرد.
۵. اندازه تابلو باید متناسب با حجم مطالب و سطح علمی مخاطب باشد؛
۶. باید فاصله بین استاد و شاگرد به حداقل برسد، زیرا کاهش فاصله باعث ایجاد ارتباط بیشتر، آرامش فراگیران و شنیده شدن صدای معلم می‌شود.
۷. فاصله تخته سیاه تا اولین ردیف دانش‌آموزان باید حداقل دو متر باشد.
۸. ارتفاع تابلو از روی زمین باید بین ۸۰ الی ۱۰۰ سانتی متر باشد، به نحوی که لبه پائین آن ۵۰ سانتی متر بالاتر از سطح متوسط ارتفاع شانه دانش‌آموزان در حالت نشسته باشد.
۹. دقت شود تابلو همواره تمیز و پاکیزه نگه‌داشته شود.

۱. مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، کلاس مدارس ابتدایی - ویژگی‌ها، ص ۲۰.

استاندارد نور

۱. نور نباید به صورت مستقیم به تخته تابیده شود؛ بلکه باید از سمت چپ به تابلو بتابد؛
۲. تابلو در مکانی نصب شده باشد که انعکاس نور و تابش مستقیم نور از حاشیه تابلو مانع دید مخاطبان نشود، لذا از نصب تابلو روی پنجره باید اجتناب کرد.
۳. نور باید در سطح تابلو به طور مساوی توزیع شده باشد؛ چراکه یکی از مهمترین نشانه‌های یک کلاس استاندارد، نورپردازی اصولی است. ضعیف شدن چشم بسیاری از دانش‌آموزان به جهت نورپردازی غلط کلاس‌هاست.
۴. تابلو نباید برآق باشد تا از بازتاب و انعکاس نور جلوگیری شود.
۵. لازم است سطح تابلو، صاف و بدون موج باشد، تا نوشته‌ها به خوبی روی تابلو نقش ببندد.
۶. تابلو باید استقرار کامل داشته باشد، تا هنگام نوشتن دچار لغزش نشود.

اصول نگارش روی تابلو

۱. قبل از شروع تدریس از آماده بودن وسایل مورد نیاز از قبیل گچ و گردگیر (پاک‌کن) مطمئن شویم.
۲. قبل از شروع به نوشتن دقت شود تابلو خالی از نوشته‌ها و خطوط اضافی باشد؛
۳. قبل از شروع تدریس مطمئن شوید که تابلو برای همه فراگیران قابل رؤیت است.
۴. در ابتدای کلاس، موضوع اصلی بحث روی تابلو نوشته شود تا کسانی که دیرتر می‌آیند در جریان بحث قرار گیرند؛
۵. قبل از شروع درس اقدام به نگارش مطالب روی تابلو نکنید، چون ذهن مخاطب پیش از موعد به مطالب درسی مشغول می‌شود، و از تمرکز آنان کاسته می‌شود.
۶. موضوع یا عنوان درس در جایی از تابلو نوشته یا کشیده شود که برای همه قابل رؤیت باشد.
۷. از تمام قسمت‌های تابلو برای نوشتن استفاده شود و فقط در یک قسمت آن نوشته نشود.
۸. سعی شود به صورت مستمر در طول تدریس از تابلو استفاده شود و از به‌کارگیری تابلو غفلت نشود؛

۹. فقط عناوین اصلی و مطالب مهم و ضروری به صورت خلاصه روی تابلو نوشته شود و از نوشتن عبارات‌های طولانی، کلمات مترادف و غیرضروری روی تابلو خودداری شود؛
۱۰. مطالب، به گونه‌ای دسته‌بندی و منظم نوشته شود که هر موضوع دارای عنوانی باشد و مطالب باهم مخلوط نشود.
۱۱. مطالب به همان ترتیبی که در کلاس ارائه می‌شود، بر روی تابلو نوشته شود.
۱۲. دقت شود رنگ ماژیک یا گچ متناسب با تابلو باشد و از رنگ‌های مشابه با رنگ تابلو استفاده نشود، چون مانع دید کافی فراگیران می‌شود.
۱۳. برای نوشتن مفاهیم جدید یا نکات مهم از گچ رنگی استفاده شود.
۱۴. به منظور جذابیت بیشتر، به ویژه هنگام رسم نمودارها از چند رنگ متنوع در نوشتن مطالب استفاده شود، تا مطالب به راحتی قابل تمیزدادن باشد.
۱۵. سعی کنید زاویه‌ای که گچ با تابلو تشکیل می‌دهد در حدود سی درجه باشد، چون در این صورت به هنگام نوشتن صدای گچ در نمی‌آید.

۱۶. فاصله بین خطوط به صورت متعادل تنظیم شود (کم یا زیاد نباشد)؛ در همین رابطه امام علی علیه‌السلام به نویسنده خود عبیدالله بن ابی رافع چنین دستورالعملی را ارائه فرمود:
- «میان سطرها فاصله بگذار، و حروف را نزدیک به یکدیگر بنویس، که این شیوه

برای زیبایی خط بهتر است^۱.

۱۷. معلم باید پس از نوشتن، جلوی نوشته‌ها توقف نکند تا مانع دید فراگیران نشود؛
۱۸. پس از نوشتن باید به مخاطبین فرصت داده شود تا نوشته‌ها را بخوانند یا بنویسند؛
۱۹. به صورت مداوم و زیاد از تخته استفاده نکند؛
۲۰. هنگام نوشتن روی تابلو از مدیریت کلاس درس غفلت ننموده و نسبت به وضعیت فراگیران توجه کافی داشته باشید لذا در خلال نوشتن نگاهی هم به دانش‌آموز بکنید؛
۲۱. اگر ماژیک یا گچ روی زمین افتاد، بهتر است برای برداشتن آن روی زمین خم نشویم، بلکه بلکه به صورت نشسته آن را از زمین برداریم؛
۲۲. هنگام تدریس به تابلو تکیه داده نشود تا موجب آلودگی و رنگی شدن لباس نشود؛
۲۳. از قالب‌های هنری، مانند نقاشی، جدول و نمودار برای بیان مطالب استفاده شود؛
۲۴. اندازه نوشته‌ها متناسب با اندازه تابلو و فاصله مخاطبان باشد (نه ریز و نه درشت)؛
۲۵. دقت شود هنگام نوشتن، کلمات غلط نوشته نشود تا مجبور به اصلاح نشویم و واژه‌های به صورت اشتباه در ذهن مخاطب جای نگیرد؛
۲۶. معلم همزمان با نوشتن، مطالب را بخواند تا حاضرین برای نوشتن مطالب، نیاز به نگاه مکرر به تابلو نداشته باشند؛
۲۷. سعی شود مطالب منظم و روی خط مستقیم نوشته شود. برای تثبیت این نکته می‌توان با کمک خط‌کشی کم‌رنگ خطوطی بر روی تابلو رسم کنیم تا این‌که تبدیل به یک عادت و مهارت شود؛
۲۸. هنگام نوشتن با وارد آوردن فشار لازم بر گچ یا ماژیک، سعی شود مطالب، پر رنگ و قابل رویت برای همه نوشته شود؛
۲۹. از آن‌جا که نوع کار معلم روی تابلو، الگو و نمونه ماندگار کاری برای فراگیران است، لازم است دقت شود تا کاری زیبا و تا حد امکان کم‌عیب باشد.
۳۰. از به کار بردن ماژیک‌های وایت برد با بوی تند، خودداری شود، زیرا بوی تند

---

۱. نهج البلاغه - حکمت ۳۱۵ قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) لِكَاتِبِهِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ ... وَ فَرَجَ بَيْنَ السُّطُورِ وَ قَرَمَطُ بَيْنَ الْحُرُوفِ فَإِنَّ ذَلِكَ أَجْدَرُ بِصَبَاحَةِ الْخَطِّ.

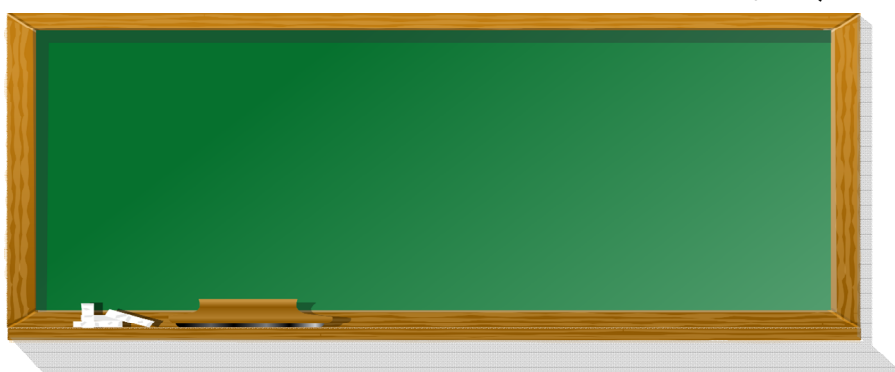
ماژیک «وایت برد» در کلاس درس همانند گرده حاصل از مصرف گچ از جمله مواد حساسیت‌زا محسوب می‌شود، و در برخی موارد باعث بروز حمله آسم در دانش‌آموزان مبتلا به این بیماری می‌شود؛

۳۱. پس از ورود به کلاس درس یک نگاه کلی به مطالب نوشته شده روی تابلو داشته باشیم، تا اگر دانش‌آموزان از این طریق موضوعی را به ما اعلام نموده‌اند یا مطلب نامناسبی روی تابلو نوشته شده باشد، مطلع شویم و برای ایجاد تمرکز در کلاس آن را پاک کنیم.

۳۲. برای نشان‌دادن مطالبی که روی تخته گچی یا وایت برد و مانند آن نوشته و یا کشیده شده است، می‌توانید از یک چوب اشاره یا خط‌کش و یا آنتن استفاده کنید.

۳۳. برای روان‌شدن جوهر ماژیک، در هنگام نوشتن باید نوک آن به طرف پایین باشد؛ در غیر این صورت بعد از چند لحظه نوشته کم‌رنگ‌تر می‌گردد، تا جایی که از ردیف‌های آخر کلاس نوشته غیرقابل خواندن می‌شود.

اصول پاک کردن تابلو

۱. از پارچه یا اسفنج نرم‌تر برای پاک کردن تخته استفاده کنیم تا به تابلو آسیب نرسد.
۲. به دلیل پراکنده شدن گرده گچ و تأثیر بر وضعیت تنفسی فراگیران لازم است، در پاک کردن تابلو، موازین بهداشتی رعایت شود و تابلو به صورت آهسته و از بالا به پایین پاک شود؛
۳. به دلیل آلودگی گچ یا وجود مواد شیمیایی در ماژیک‌ها و ایجاد حساسیت‌های

- پوستی، هرگز برای پاک کردن مطالب از دست استفاده نشود؛
۴. مطالبی که نیازی به آن نیست بی‌درنگ پاک شود. یعنی اگر نوشته‌ها یا تصاویر روی تابلو ارتباط مستقیم با آنچه تدریس می‌شود، نداشته باشد باید آن‌ها را پاک کرد. چون هم تمرکز را از بین می‌برد و هم جای بیشتری را اشغال می‌کند؛
  ۵. به منظور ایجاد تمرکز بیشتر در مخاطب، و جلوگیری از هرگونه سوءاستفاده هنگام برگزاری آزمون‌ها در محیط کلاسی، لازم است قبل از شروع تدریس یا امتحان، مطالب موجود بر روی تابلو را (که مربوط به کلاس‌های دیگر است) پاک کنیم؛
  ۶. در پاک کردن مطالب دقت کافی شود تا آثار نوشته‌های قبل روی تابلو باقی نمانده و موجب مخلوط شدن مطالب قبلی و فعلی نشود؛
  ۷. در صورتی که مطالب بیشتر از حجم تابلو باشد، برای پاک کردن از مطالبی که در ابتدای درس نوشته شده و یا موضوعاتی که اهمیت کمتری دارند، شروع کنیم؛
  ۸. پس از نوشتن، ماژیک یا گچ در جای خود قرار داده شود، تا دائما به دنبال آن نگردیم؛
  ۹. برای حفظ سلامتی فراگیران و معلم لازم است از پاک‌کن آلوده استفاده نشود، و پاک‌کن بعد از مدتی تبدیل شود.

اصول تربیتی و روان‌شناسی کار با تابلو

به دلیل نقش الگویی معلم، تمام حرکات و فعالیت‌های وی دارای نقش تربیتی مستقیم یا، غیرمستقیم و پنهان در فرایند آموزش و شخصیت فراگیران است. یکی از پرکاربردترین عملیاتی که معلم پیوسته در طول تدریس و کلاس‌داری با آن سروکار دارد استفاده از تابلو است. بنابر این علاوه بر نکاتی که درخصوص کیفیت نگارش و پاک کردن تابلو گفته شد؛ نکات تربیتی در استفاده از تابلو نیز وجود دارد که توجه به آن به عنوان روان‌شناسی کار با تابلو از سوی معلم مورد تأکید است که در بخش آخر این نوشتار به این اصول اشاره می‌شود؛

۱. در ابتدای تدریس کلمه «بسم‌الله الرحمن الرحیم» بالای تابلو نوشته شود. زیرا پیامبر (صلی الله علیه وآله) فرمودند: «هرکار ارزشمندی که در آن «بسم‌الله» ذکر نشود

- ناقص است»^۱ با تکرار این سنت حسنه از سوی معلم در آغاز هر درس این روش در ذهن فراگیران نهادینه می‌شود و به‌صورت یک رفتار معنوی در وجود آنان ماندگار خواهد شد.
۲. سعی شود «بسم‌الله الرحمن الرحیم» با خط زیبا در بالای تابلو نوشته شود؛ زیرا علاوه بر جاذبه بصری و زیبایی شناختی، موجب اجر معنوی برای نویسنده خواهد شد؛ پیامبر اسلام فرمودند: «کسی که بسم‌الله الرحمن الرحیم» را (با هدف تعظیم و بزرگداشت مقام الهی) با خطی زیبا نگارش کند موجب آمرزشش خواهد شد»^۲.
  ۳. نام خداوند و جمله «بسم‌الله الرحمن الرحیم» تا آخر تدریس، از روی تابلو پاک نشود؛
  ۴. برای نوشتن «بسم‌الله الرحمن الرحیم» روی تابلو از شاگردان خوش‌خط استفاده شود؛ زیرا در تشویق آنان تأثیر مثبت دارد.
  ۵. مطالب با خطی زیبا و یا حداقل واضح و خوانا روی تابلو نوشته شود؛ امام علی (علیه السلام) فرمودند: «نوشتار هرکس معیار فرزاندگی و میزان فرهیختگی اوست»^۳.
  ۶. قبل از شروع تدریس، اشیاء و تصاویر اطراف تابلو که باعث حواس‌پرتی فراگیران در هنگام تدریس می‌شود برداشته شود.
  ۷. قبل از تدریس نسبت به آراستگی و تمیزی لباس و بدن، حتی مرتب بودن موهای پشت سر، اطمینان حاصل نماید؛ چون هنگام نوشتن روی تابلو، مربی در معرض دید کامل مخاطب قرار می‌گیرد.
  ۸. به منظور حفظ احترام، سعی شود اسماء مقدسه، آهسته‌تر پاک‌شود؛ این کار اثر تربیتی بر فراگیران دارد؛
  ۹. هنگام تدریس از بازی کردن با گچ یا ماژیک پرهیز شود، چرا که ممکن است مانع

۱. عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) عن الله جلَّ و عزَّ أنه قال: كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يُذَكَّرْ فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ أُبْتَرُ؛ بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۷۳، ص: ۳۰۵.
۲. قال رسول الله (صلى الله عليه و آله) مَنْ كَتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَجَوَّدَهُ تَعْظِيمًا لِلَّهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ شهيد ثانی، زین الدین بن علی، منیة المرید - قم، چاپ: اول، ۱۴۰۹ق. منیة المرید؛ ص ۳۴۹.
۳. قال علی علیه السلام: كِتَابُ الْمَرْءِ [الرَّجُلِ] مَعْيَارُ فَضْلِهِ وَ مِسْبَارُ نُبُلِهِ. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص ۵۰.

تمرکز حواس دانش آموزان شود؛

۱۰. به منظور حفظ شخصیت فراگیران برای پاک کردن تابلو به آنان دستور داده نشود؛ البته در سطوح درسی پایین تر به دلیل علاقه مندی آنان به مشارکت در کلاس، می توان به صورت داوطلبانه از آنان برای پاک کردن تابلو استفاده نمود؛
۱۱. شایسته است در پایان کلاس درس، تابلو را پاک کنید تا برای استاد بعدی آماده باشد؛
۱۲. به منظور حفظ احترام و ادب از پرت کردن گچ یا ماژیک به طرف فراگیران جدا خودداری شود؛
۱۳. به منظور حفظ ارتباط چشمی معلم با فراگیران و همچنین رعایت ادب هنگام نوشتن بر روی تابلو، هرگز به صورت کامل پشت به حاضرین نشود؛ و طوری بایستید که نه پشتتان به فراگیران باشد و نه جلوی نوشته روی تابلو را بگیرد؛
۱۴. گاهی از تابلو برای نوشتن پاسخ سؤال فراگیران یا پاسخی که آنان به سؤالات شما می دهند، استفاده کنید تا بدانند که شما برای آنها ارزش و احترام قائل می شوید؛
۱۵. برای ساکت کردن فراگیران از زدن گچ یا ماژیک روی تخته استفاده نکنیم، بلکه می توانیم با طرح یک سؤال یا بیان یک نکته متنوع به کلاس تنوع و تمرکز بدهیم؛

